

הלכות עבודה זרה פרק ו (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום השיעור – הלכות עבודה זרה פרק ו'

הקדמה כללית – מקום פרק ו' במבנה הלכות עבודה זרה

השם האמיתי של ההלכות הוא "הלכות עבודה זרה וחוקות הגוים" (לא סתם "הלכות עבודה זרה" כמו בדפוסים שלנו). "חוקות הגוים" פירושו חוקות עובדי עבודה זרה, לא סתם גוים.

הרמב"ם מונה 51 מצוות בתחילת הלכות עבודה זרה. עד כאן למדנו: עצם איסורי עבודה זרה, הנאות מעבודה זרה, איסור שבועה בשם עבודה זרה, מגדף, מסית ומדיח, נביא השקר.

חידוש לגבי המבנה: פרקים א'-ה' הם עיקר הלכות עבודה זרה (עצם עבודה, מעשי עבודה זרה, נביא השקר וכו'). מפרק ו' עד פרק י"ב זה חלק שני – חוקות הגוים, דברים שעובדי עבודה זרה עושים, שאסורים משום "הן דרכי עבודה זרה".

חידוש לגבי החילוק בין עבודה זרה לכישוף/אוב וידעוני: עבודה זרה פירושה עובדים אלוה – "אני משרת משהו". כישוף/אוב וידעוני פירושו משתמשים בכוחות של עבודה זרה לעצמו – "אני מקבל תועלת". לא פשוט שמי שעושה אוב וידעוני עובר על עצם איסור עבודה זרה. זה שימוש בעבודה זרה, תועלת, לא העבודה עצמה. החילוק: תפילה לעבודה זרה זה יותר כמו עובדים את העבודה זרה; כישוף זה משתמשים במשהו לעצמו.

הלכה א' – העושה אוב או ידעוני ברצונו ובזדון

הרמב"ם: "העושה אוב או ידעוני ברצונו ובזדון – חייב כרת. ואם היו שם עדים והתראה – נסקל. היה שוגג – מביא חטאת קבועה."

פשט

מי שעושה מעשה אוב או ידעוני ברצון ובזדון חייב כרת; עם עדים והתראה – סקילה; בשוגג – חטאת קבועה.

חידושים

(1) פירוש "ברצונו ובזדון" – שני תנאים נפרדים: מדוע כותב הרמב"ם גם "ברצונו" וגם "בזדון" – הרי מספיק לומר "בזדון"? "ברצונו" פירושו אין כופים אותו (למעט אונס), ו"בזדון" פירושו הוא יודע שזה איסור (למעט שוגג). אלו שתי קטגוריות נפרדות: אפשר להיות ברצון אבל שוגג (אין כופים אותו, אבל הוא לא יודע שזה אסור), או אונס אבל מזיד (הוא יודע שזה אסור אבל כופים אותו). רק כאשר שניהם קיימים – ברצון וגם בזדון – הוא חייב כרת.

(2) מדוע מזכיר הרמב"ם "ברצונו" במיוחד בעבודה זרה: בעבודה זרה קרה לעתים קרובות שעובדי עבודה זרה כפו על יהודים לעשות מעשים כאלה. הרמב"ם רוצה להזכיר שבכפייה לא מקבלים את העונשים (אף על פי שעבודה זרה היא יהרג ואל יעבור, אבל עונשי בית דין הם רק ברצונו).

(3) שלושה עונשים – כרת, סקילה, חטאת: זה אותו מבנה כמו בשבת ובעבודה זרה – עונש מן השמים (כרת), עונש בית דין (סקילה), ובשוגג (חטאת קבועה). אונס הוא "רחמנא פטריה" – אפילו בעבודה זרה שחייבים עליה מיתת הנפש, לא מביאים חטאת באונס.

(4) אביזרייהו דעבודה זרה: לא כל כך ברור אם ב"ענפים" (אביזרייהו) של עבודה זרה – כמו אוב וידעוני – חל גם יהרג ואל יעבור. בהלכות יסודי התורה (הלכות קידוש השם) יש שייכות לכך.

(5) "מיני עבודה זרה" – מה כוונת הרמב"ם? הרמב"ם קורא לאוב וידעוני "מיני עבודה זרה". אם זה ממש מין עבודה זרה, היה צריך להיות בהלכות עבודה זרה (פרק ב'-ג'). "מיני עבודה זרה" לא אומר שעובדים בזה עבודה זרה ממש, אלא זה אחד מה"כוחות" או הדרכים של עבודה זרה – סוג כישוף שקשור לעבודה זרה. האיסור הוא המעשה עצמו, אפילו עושה זאת שלא בשם עבודה זרה.

(6) חוקות הגוי – המושג הכללי: הרמב"ם קורא לזה חוקות הגוי בכלליות – כל הדברים שהם כלליים. אבל בתוכם יש דרגות שונות: חלק אסורים בסקילה, חלק רק בלאוין.

(7) פסוק חסר לעונש: הרמב"ם לא מביא את הפסוק "ואיש אשר יעשה אוב או ידעוני מות יומת" (קדושים) בהלכה זו. הוא מביא רק את הלאו ("אל תפנו אל האובות ואל הידעונים"), לא את העונש של סקילה מפורש. זה "חסר" – במקומות אחרים (תחילת משנה תורה) הוא אולי הביא זאת, אבל כאן בהלכות זה חסר. (זה בניגוד למולך, שם הוא כן מביא את הפסוק של סקילה.)

(8) "עושה" לעומת "שואל" – שני איסורים נפרדים: הרמב"ם מדבר כאן על ה"עושה" – מי שעושה את מעשה אוב. מאוחר יותר הוא מדבר על ה"שואל באוב" – מי ששואל אצל בעל אוב, שזה איסור נוסף נפרד. האזהרה לשואל היא "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים".

[דיגרסיה: דבר תורה מאביו של ר' מנדלה בורובר ז"ל על הפסוק "אל תפנו אל האובות" – שלא ללכת אחר דרכי האבות (אלף-פירוש: "אבות" = אבות), לעשות בעצמו. ו"ואל הידעונים" – לא ללכת אחר אלו ש"יודעים הכל".]

הלכה ב' – כיצד מעשה האוב

הרמב"ם: "כיצד מעשה האוב? זה שהוא מקטיר קטורת ידועה ומניע מניעים ידועים ומדבר בלאט בדברים ידועים אצלם, עד שישמע השואל כאילו אחד מדבר עמו ומשיבו על מה שישאל בדברים מתחת הארץ בקול שפל עד מאד, כאילו אינו ניכר באוזן אלא מחשבתו מרגיש בו."

אופן שני: "וכן הלוקה גולגולת המת ומקטיר לו ומנחש בו עד שישמע כאילו קול יוצא מתחת שחיו... ומשיבו. כל אלו מעשה אוב, והעושה אחד מהם נסקל."

פשט

שני אופנים של מעשה אוב: (1) מקטיר קטורת ידועה, מדבר בשקט (בלאט), עד שהשואל שומע כמו קול עונה מתחת לאדמה, שקט מאוד. (2) לוקה גולגולת של מת, מקטיר ומנחש, עד ששומעים קול מתחת לזרועות. "מעלה באוב" פירושו מעלים נשמה – זה המעשה של שאול המלך.

חידושים

(1) פירוש "בלאט": דעה אחת: בשקט/בלחש – כמו "לאט לאט תנהל לטי". דעה אחרת: אולי טעות סופר – חילוף ל' בט', ופירושו בלחש. זה גם מקושר ל"בלטיהם" אצל החרטומים במצרים. הרמב"ם אומר שהחרטומים עשו עם לחישות כאלה – שאם היו מקשיבים, היו רואים שהם לא אומרים ממש כלום.

(2) "כאילו אינו ניכר באוזן אלא מחשבתו מרגיש בו" – טבע הקול: השואל שומע קול שכל כך שקט שלא ברור אם שומעים אותו בכלל – "כאילו אינו ניכר באוזן אלא מחשבתו מרגיש בו". זה דומה ל"קול דממה

כי המילה "באש" מבהירה יותר שה"להעביר למולך" פירושו דווקא לעבור דרך אש.

הלכה ה' – כיצד היו עושים

הרמב"ם: "מדליקין אש גדולה, ולוקחין מקצת זרעו ומוסרין לכוזמרים עובדי האש, והכוזמרים נותנים את הבן לאביו, ואחר שנותנים צווים אותם להעבירו באש ברשותם, ומעביר אביו בנו באש ברשות הכוזמרים, ומעבירו ברגליו מצד זה לצד אחר בתוך השלהבת."

פשט

מדליקים אש גדולה. נותנים את הילד לכוזמרים (כהני עבודת האש). הם מחזירים את הילד לאב. האב מעביר את הילד דרך האש – הילד הולך על רגליו (מעבירו ברגליו) מצד אחד לשני דרך הלהבה. לא הורגים ולא שורפים את הילדים – זו מעבר דרך אש.

חידושים

1) מולך אינו סתם עבודה זרה – מדוע צריך איסור מיוחד? נשאלת קושיה חזקה: קודם כל זה רציחה, ושנית זו עבודה זרה ממש, כמו קרבן לעבודה זרה! הרמב"ם עונה עם "לפיכך" – כי מולך היא דרך עבודה ספציפית דווקא לעבודה זרה ששמה מולך. "שלא תאמר שאין נאסרין לעבודה זרה אחרת, אלא בעבודה זו בלבד הוא ששמה מולך." אם עושים זאת לעבודה זרה אחרת מלבד מולך, פטור. זה לפי שיטת ר' שמעון, כפי שהרמב"ם פוסק (בניגוד לתנא קמא בסנהדרין שסובר שאפילו שלא למולך עובר).

כתוב בפסוק "כי גם את בנייהם ואת בנותם ישרפו באש" – יש סוג עבודה ששורפים ממש ילדים. אבל אותה עבודה לא צריכה איסור מיוחד – כי (א) זו סתם רציחה, (ב) זו עבודה זרה רגילה (מקריב קרבן לעבודה זרה). המולך אינו קרבן לעבודה זרה – אלא דרך עבודתה היא כך (לעבור דרך אש), לכן צריך איסור מיוחד.

2) חידוש של הרב רבינוביץ – עבודה לעומת סגולה: הוא טוען שהרמב"ם לא מתכוון שמולך היא פשוט עוד דרך עבודה כמו כל עבודה זרה אחרת כדרכה. החילוק הוא בין עבודה (נותנים משהו לאליל, כמו קרבן) לסגולה (עושים משהו לתועלת עצמו). כששורפים ילד ממש – זה קרבן, וזה היה חייב מדין שורף/מקטיר אפילו בלי האיסור המיוחד של מולך. אבל מולך אינו קרבן – מחזירים את הילד! זה רק "גילוי דעת" שהוא מאמין, מין סגולה-הנהגה. דבר כזה לא היה בכלל עבודה זרה בלי הפסוק המיוחד, כי זה לא עבודה אמיתית (לא כמו שחיטה, זריקה, הקטרה). החידוש של התורה הוא שדווקא במולך זו כן דרך עבודה.

דיון נוסף: אם מולך היה דומה לאוב וידעוני (חוק של עבודה זרה לשמירה/תועלת, לא ממש עבודה), גם ה"לפיכך" לא היה מתאים, כי אז היה חל בכל עבודה זרה, לא דווקא מולך. זה מאשר שמולך היא דרך עבודה ספציפית – יותר מסגולה, אבל פחות מקרבן מלא.

3) "מעביר מראה" – פטור: כשמישהו מעביר בנו למולך רק מראה (הוא לא מאמין בעבודה זרה, הוא רק חושב שהסגולה תעזור), הוא פטור. הוא לא עושה זאת "לשמה" – לא כעבודה, אלא לתועלת עצמו. זה לא מותר, אבל פטור מעונש.

פרטי דינים של מולך

4) מסר שלא דרך העברה – פטור: חייבים סקילה רק כאשר מעביר ברגליו באש דרך העברה. אם מסר (העביר את הילד) שלא דרך העברה – פטור.

5) מקצת זרעו ולא כולו: אם למישהו יש כמה ילדים והוא נותן רק חלק מהם למולך, הוא חייב – "מזרעו נתן למולך" פירושו מקצת ולא כולו. קשה להבין מה "כולו" אומר, כי לא שורפים ממש את הילד (מחזירים אותו). הסמ"ג אומר "מקצת ולא כולו". גם מוזכר הכלל שבעבירה גדולה יותר לפעמים לא מקבלים כפרה דרך גלות – "לא תלווי כפרה" – אז "פטור" לא תמיד אומר דבר טוב.

דקה. זה גם דומה ל"מופע בובות" – כמו שנדמה שהדמות מדברת, אבל באמת הקול בא ממקום אחר. זה טריק שאנשים יכולים לעשות שהקול יישמע כאילו הוא בא ממקומות אחרים.

3) קטורת כחומר משכר: אולי הקטורת גרמה לשואל להיות קצת משוכר, מה שגרם לו להיות קל יותר לדמיין ששומע דברים.

4) "קטורת ידועה" ו"דברים ידועים אצלם" – ידוע למי? "ידועה" – לאלו שעוסקים בעבודה זרה? או שלרמב"ם עצמו זה היה ידוע? הסנהדרין היו צריכים לדעת מהי הקטורת (כדי לשפוט), אבל הלחשים לא בהכרח ידועים.

5) מה פירוש המילה "אוב"? האם זה שם של עם, סוג אנשים, או שם התרגול? אין תשובה ברורה. "ידעוני" הוא אולי לשון ידיעה – לדעת עתידות.

6) מעשה ספציפי לעומת הונאה כללית: האיסור הוא מעשה ספציפי – "גדרים ידועים בשני אופנים". זה לא שכל דרך להונות אנשים (למשל להפנט אדם שיחשוב ששומע דברים) היא מעשה אוב. רק המעשה הספציפי שהרמב"ם מתאר.

7) מקור הרמב"ם – גמרא או ידיעה עצמית: האם תיאור הרמב"ם של מעשה אוב לקוח מהגמרא (סנהדרין, או מסכת אחרת) או שהרמב"ם קרא ספרים שמדברים על כך – השאלה נשארת פתוחה.

8) חילוק בין אוב וידעוני: באוב זה בא מהאדמה (מעלה באוב), ובידעוני זה בא מתחת בית השחי – הגולגולת.

הלכה ג' – מעשה ידעוני

הרמב"ם: "מניח עצם עוף ששמו ידעוני" – לוקחים עצם של ציפור מסוימת ששמה "ידעוני". מקטירים ועושים מעשים, "עד שיפול כנכפה" – עד שהאדם נופל כמי שיש לו אפילפסיה (חולי נופל), "ומדבר בפיו דברים העתידים" – והוא אומר בפיו דברים שיקרו.

פשט

הידעוני לוקח עצם של ציפור ספציפית, מקטיר, עד שנופל כנכפה, ומדבר עתידות.

חידושים

באוב האדם הוא העובד (עומד בצד), בידעוני זה קצר למעשה – האדם עצמו נופל ומדבר.

הלכה ד'-ה' – מולך

הלכה ד' – העונש

הרמב"ם: "הנותן מזרעו למולך ברצונו ובזדון חייב כרת, בשוגג מביא חטאת קבועה. ואם עשה בהתראה ועדים נסקל, שנאמר 'ואיש איש מבני ישראל אשר יתן מזרעו למולך מות יומת עם הארץ ירגמוהו באבן'."

פשט

מי שנותן מזרעו למולך ברצונו ובזדון – כרת; בשוגג – חטאת קבועה; עם התראה ועדים – סקילה.

חידושים

1) ניגוד לאוב וידעוני: במולך הרמב"ם כן מביא את הפסוק של סקילה מפורש, בניגוד לאוב וידעוני שם הוא לא הביא אותו. הסדר גם שונה – הוא כותב תחילה כרת, אחר כך שוגג, אחר כך סקילה בהתראה ועדים.

2) שני פסוקים לאזהרה: הרמב"ם מביא שני פסוקים: (1) "ומזרעך לא תתן להעביר למולך" (ויקרא), (2) "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש" (דברים). לרמב"ם יש כלל ששני פעמים אותו לאו בתורה לא עושה שני לאווין, אלא אם הגמרא אומרת במיוחד. אולי מביא את הפסוק השני

מותר.

חידושים

1) השתחוואה פירושה פישוט ידים ורגלים: הרמב"ם סובר ש"השתחוואה האמורה בתורה" פירושה השתחוואה מלאה – פישוט ידים ורגלים, כששוכבים לגמרי מושטחים על הארץ. זו שיטת הרמב"ם גם לגבי השתחוואות אחרות בתורה. "פיריל מנחת תפילה" מביא שזה לא לגמרי ברור.

2) מה פירוש "משכית": **אבן עזרא** אומר "משכית" הוא מלשון "שכיה" – אבן יפה מעובדת שמסתכלים עליה (כמו "משכיות כסף" – קישוטי כסף יפים). זה אומר אבנים מסותתות, מרוצפות – לא מלשון "נסך" (יצוק). על אבנים טבעיות (סלע בחוץ) מותר להשתחוות; רק על אבנים מעובדות, מסותתות יפות אסור. "**אבנים מפוצלות**" פירושו אבנים מרוצפות, מסותתות.

3) מדוע מותר בבית המקדש: הפסוק אומר "בארצכם" – במקומותיכם, אבל לא במקום ה' (ירושלים/בית המקדש).

4) השתחוואה עם ובלי פישוט ידים ורגלים: אם עושים השתחוואה עם פישוט ידים ורגלים על אבן משכית – מקבלים מלקות דאורייתא. אם עושים השתחוואה בלי פישוט ידים ורגלים (כמו קידה – מדביקים פניו בקרקע אבל בלי הושטת ידיים ורגליים) – מקבלים מכת מרדות (מדרבנן). קשה להבין מה הגדר של האיסור מדרבנן.

5) "איכא שפנא בקרקע": בעבודה זרה, אם השתחוה בארבע אמות – "משום דאיכא שפנא בקרקע" – לא חייב סקילה. **פירוש ראשון:** משתחוה אבל הפנים לא נוגעות בקרקע – כמו שאנחנו עושים בשמונה עשרה. **פירוש שני:** "כובש פניו בקרקע" פירושו רק לגעת ברצפה, אבל לא להיכנס לתוכה. השאלה נשאר פתוחה.

מנהג ישראל – מחצלאות בבתי כנסיות

הרמב"ם: "והואיל ונהגו כל ישראל להשתחוות במחצלאות בבתי כנסיות על רצפות של אבנים" – מניחים מחצלאות או קש ותבן, "להבדיל בין פניהם ובין האבנים."

"ואם לא מצא דבר מפסיק בינו ובין האבן... הולך למקום אחר... או שוחה על צדו למטה."

חידושים

1) בתי מדרש ספרדיים לעומת אשכנזיים: בבתי מדרש ערביים/ספרדיים, שמשתחוים עם פישוט ידים ורגלים אפילו באמצע השבוע, תמיד היו שטיחים/מחצלאות גדולות. בבתי מדרש אשכנזיים, שלא משתחוים עם פישוט ידים ורגלים (רק קידה בלי הרגליים), צריכים רק ביום כיפור להניח משהו (טישו וכדומה).

2) נפילת אפים בתחנון: הרמב"ם מתכוון לכאורה שהשתחוואה היא בשעת תחנון – נפילת אפים. הרמ"א מתכוון ש"תחנון" הוא בעצם נפילת אפים. הגר"א והחפץ חיים מביאים גם שהשתחוואה היא פישוט ידים ורגלים.

3) "שוחה על צדו": פירושו ששוכב עדיין על הרצפה, אבל לא לגמרי מושטח – לא "פניו וידיו ורגליו" ישר. זה כמו שאנחנו עושים ב"לפניך ברחמיך הרבים" – קידה חצי, לא השתחוואה מלאה. אולי באותם זמנים בכלל ישבו על הרצפה (לא על ספסל), ו"שוחה על צדו" פירושו הולך הצידה קצת.

4) מדוע הפסיקו עם נפילת אפים אמיתית: כשהתחילו לשים ספסלים בבתי מדרש (פעם לא היו ספסלים – עמדו או השתחוו), פשוט אין איפה לעשות נפילת אפים מלאה, וממילא הפסיקו. זה "פלא" – לא ברור למה ויתרו על המנהג האמיתי של נפילת אפים ארצה.

5) נפקא מינה מעשית: בקבר, שרוצים לעשות השתחוואה, צריכים גם לשים לב כי לקבר יש גם אבן משכית – צריכים להניח משהו מתחת ליד.

6) זרע כשר וזרע פסול: "אחד זרע אחד זרע פסול" – אפילו ממזרים. "ואחד בנו ואחד בתו" – גם נכדים, "הכל יוצא ירכו חייב משום זרע" – כי כתוב "זרעו" לא "בנו". אבל "העביר אחד מאחיו או אבותיו או שאר קרוביו או עצמו" – פטור, כי "זרעו" פירושו דווקא ילדיו/נכדיו.

7) ישן/סומא/לא הולך ברגליו: אם הילד ישן, סומא (עיוור), או לא יכול ללכת ברגליו – יש ספק. הרמב"ם מקיל (פטור). "העביר" פירושו הליכה של אדם – הילד צריך ללכת בעצמו בכוח ובראייה שלו. לא גוררים אותו כמו חפץ; האב מוביל אותו, אבל הוא צריך לדעת ללכת בעצמו.

הלכה ז' – מצבה

הרמב"ם: "מצבה שאסרה תורה היא בנין שיהיו הכל מתקבצים אצלו. אפילו לעבודת השם אסור, וכל שכן לעבודה זרה. שנאמר ולא תקים לך מצבה אשר שנה ה' אלקיך."

פשוט

מצבה – בניין/אנדרטה שכולם מתקבצים אצלו – אסרה אפילו לעבודת ה', וכל שכן לעבודה זרה. מי שבונה את המצבה מקבל מלקות, אבל האנשים שמתקבצים שם לא מקבלים עונש.

חידושים

1) מהי מצבה – רש"י לעומת רמב"ם: שיטת רש"י (סנהדרין): מצבה דומה לבמה – במה היא מכמה אבנים, מצבה היא אבן אחת שמקריבים עליה. שיטת הרמב"ם: לא מקריבים על המצבה, אלא אצל המצבה – מתקבצים אצלו (ליד). הרמב"ם סובר שמצבה אינה מזבח לקרבנות, אלא סוג אנדרטה/פדסטל – סגנון ספציפי של ארכיטקטורת עבודה זרה. הפסלים הישנים עמדו על פדסטלים כאלה, ואסור לחקות את הסגנון הזה אפילו לשם ה'.

2) העונש מוכיח שמצבה אינה עבודה זרה עצמה: הבונה מקבל רק מלקות (לאו), לא סקילה. אם זו הייתה דרך עבודתה לבנות מצבה, היה מקבל סקילה כמו כל עבודה זרה כדרכה. זה רק לא מיוחד של "לא תקים לך מצבה."

3) האם אנדרטה אסורה? המנחת יצחק ואחרונים אחרים רצו לטעון שלפי הרמב"ם אסור לבנות אנדרטה (כמו אנדרטת מלחמה). אבל זה נדחה: (א) הרמב"ם ל

א מדבר על סתם זיכרון, אלא על סגנון עבודה זרה ספציפי; (ב) בתנ"ך מוצאים שמלכים עשו "יד" (אנדרטה, כמו יד אבשלום); (ג) אם אנדרטאות היו אסורות, היו שוקלים ברצינות אם מותר לבנות מצבה על קבר של צדיק שמתפללים שם (שזו שאלה נפרדת של דורש אל המתים).

4) החילוק בין מצבה לאבן משכית: במצבה האיסור הוא העשייה/הבנייה של האנדרטה. באבן משכית האיסור הוא ההשתחוואה עליה. הסברא: אבנים תמיד קיימות – זו לא ארכיטקטורה מיוחדת שבונים, לכן האיסור אינו על הנחת אבנים אלא על ההשתחוואה.

[דיגרסיה: יעקב אבינו עשה מצבה (ויצק שמן עליה), מה שמוכיח שמצבה הייתה מותרת בעבר אפילו לשם שמים, ומאוחר יותר התורה אסרה אותה כי זה נעשה דרך של עובדי עבודה זרה.]

הלכה ז' – אבן משכית

הרמב"ם: "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה" – האיסור הוא להשתחוות על אבנים מרוצפות, אבל בבית המקדש מותר, כי "בארצכם" מוציא את המקדש.

פשוט

אסור לעשות השתחוואה מלאה (פישוט ידים ורגלים) על אבנים מסותתות/מעובדות בארץ ישראל או במקומות אחרים, אבל בבית המקדש

הלכה ה'-ט' – נטיעת אילן אצל המזבח

הרמב"ם: "הנטוע אילן אצל המזבח, אפילו לא עבודה זרה... בין אילן סרק בין אילן מאכל... הרי זה לוקה, שנאמר 'לא תטע לך אשורה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך אשר תעשה לך'. לפי שהיה דרך עובדי עבודה זרה נוטעים אילנות בצד מזבח שלהם כדי שיתקבצו שם העם."

פשט

מי שנטוע עץ בעזרה ליד המזבח – אפילו לא לעבודה זרה, אפילו רק ליופי – מקבל מלקות. הטעם הוא כי עובדי עבודה זרה נטעו עצים ליד מזבחותיהם כדי שהעם יתקבץ שם.

חידושים

(1) "אצל המזבח" לא פירושו דווקא ממש ליד המזבח – אלא בעזרה שהיא ליד המזבח.

(2) הטעם "כדי שיתקבצו שם העם": העץ הגבוה היה סימן – ראו אותו מרחוק, וידעו שיש שם מזבח. עבודה זרה רגילה לא כל כך גבוהה, אבל עץ גבוה אפשר היה לראות.

(3) שאלה חדה: מדוע זה רע לשים עץ? עץ הוא "הדבר הכי בסיסי שיש בעולם" – הקב"ה עשה עצים, מה רע בעץ יפה ליד המזבח?

(4) טעם אפשרי אחר: הרמב"ם אולי נגד "התקבצות העם" בכלל – לא כל אחד צריך לבוא לבית המקדש. הרמב"ם סובר שטמאים לא צריכים להיכנס הרבה לבית המקדש; רק הכהנים ומי שראוי צריכים להיכנס, לא התקבצות של כל העם. עולה רגל הוא שלוש פעמים בשנה – לזה לא צריכים עץ כסימן.

(5) אפילו בבמת יחיד לא שמים עץ – זה סימן שהבמה היא לשם שמים בלבד, שונה מהגויים.

האיסור הרחב יותר – אפילו אכסדרה של עץ

הרמב"ם: "לעשות אכסדרה של עץ במקדש... אפילו שיהיה בבנין... חוקי עבודה זרה, שנאמר 'כל עץ'. אלא כל האכסדרות והתחככות היוצאות מן הקירות של בית המקדש של אבן היו ולא של עץ."

פשט

אסור לעשות אכסדרה (מרפסת/מבנה) מעץ בבית המקדש. אפילו עץ חתוך (לא עץ חי) – כי "כל עץ" כולל כל סוגי העץ. כל האכסדרות בבית המקדש היו מאבן.

חידושים

(1) רוחב האיסור: לא רק עץ חי, אלא אפילו ספסל עץ או מבנה. "עד כדי כך שלא לשים עץ? גם לא לשים ספסל עץ?"

(2) ניגוד מעניין לאבן משכית: מצבה / אבן משכית אסור בכל מקום – רק בבית המקדש / עזרה מותר. ועץ בדיוק להיפך – בכל מקום מותר, רק בעזרה אסור. בבית כנסת מותר לשים עץ, אין שום איסור – רק ליד המזבח יש איסור, ואיסור כל כך חמור שאפילו לא חתיכת עץ.

השגת הראב"ד

הראב"ד לא מסכים עם הרמב"ם. הוא מביא ראיות שכן היה עץ בבית המקדש: **(1) לשכת העץ** – הראב"ד סובר שהלשכה עצמה הייתה עשויה מעץ. **(2) במת עץ להקהל** – במה עץ. **(3) גזוזטרא לעזרת נשים** – מרפסת עץ.

תירוץ הראב"ד: זמני (ארעי) מותר לעשות מעץ – רק לא קבוע. זה פותר את כל הראיות – הבמה להקהל והגזוזטרא היו זמניים. לרמב"ם אולי יש תירוץ אחר לראיות (לא מפורט).

[דיגרסיה: הגר"א סבר שלא לשים עצים בבית המדרש בשבועות. הם סברו שזה "כמו עצי חג המולד". אבל הגר"א לא מדבר על הענין של לשים עץ בבית המדרש – הוא מדבר רק על המזבח. הפסוק מדבר רק על "אצל מזבח", לא על בית כנסת או בית מדרש.]

הערה כללית

לא תמיד צריכים להבין טעמים, ואנחנו צריכים לדעת את ההלכה קודם. לפעמים מבינים את הטעם גם, אם יודעים כבר.

תמלול מלא

הלכות עבודה זרה פרק ו' – מעשה אוב וידעוני

הקדמה – מקום פרק ו' במבנה של הלכות עבודה זרה

דובר 1:

אנחנו לומדים הלכות עבודה זרה בספר המדע, אנחנו הולכים ללמוד פרק ו'. הלכות עבודה זרה יש בהן הרבה מצוות, בתחילת הלכות עבודה זרה מנה הרמב"ם 51 מצוות. כבר למדנו חלק גדול מהן. כבר מנינו את עצם מצוות עבודה זרה, את האיסורים של ההנאות, ולמדנו על איסור להישבע בשם עבודה זרה, מגדף, מסית ומדיח, עם כל המצוות איך יש להעניש את המסית והמדיח.

עכשיו אנחנו מגיעים למצווה של "שלא לעשות אוב וידעוני", שגם אותה הרמב"ם מכניס תחת הקטגוריה של עבודה זרה, כי אלו היו דברים שעובדי עבודה זרה עשו. זה היה חלק אולי מהדרך שבה הכומרים השיגו חסידים, הם השתמשו בכישוף, הם השתמשו בכוחות מיוחדים שהיו להם.

חידוש: השם האמיתי של ההלכות – "הלכות עבודה זרה וחוקות הגוים"

נראה, לפי מה שדיברנו, שהרמב"ם אומר שהספר, כאן בספרים שלנו מודפס שזה כולו הלכות עבודה זרה, אבל ברמב"ם זה נקרא באמת "הלכות עבודה זרה וחוקות הגוים". חוקות הגוים פירושו חוקות עובדי עבודה זרה, לא סתם גוים. נראה גם שבזה הוא מכניס הרבה יותר הלכות.

חידוש: שני חלקים בהלכות עבודה זרה

כאן עיקר עבודה זרה, בעצם עד פרק ה' היו הלכות עבודה זרה, גם המעשים של עבודה זרה, הרבנים של עובדי עבודה זרה, נביא השקר, כל הדברים

האלה. כן, גם המעשים של עבודה זרה, כל דבר יש בו הלכות שנכנסות, אבל העיקר בפרשת נביא השקר הוא מדבר על נביא המתנבא בשם עבודה זרה, הוא אומר שצריך לעבוד עבודה זרה.

ועכשיו מתחיל לכאורה מפרק ו', נראה כמו שני חלקים, מפרק ו' עד פרק י"ב זה החלק של חוקות הגוים, שהם אכן אסורים כי, הוא כתב כאן הערה, "הן דרכי עבודה זרה". אלו דברים שעובדי עבודה זרה עושים, אבל זה לא פשוט שבזה עובדים עבודה זרה.

חידוש: ההבדל בין עבודה זרה לבין כישוף/אוב וידעוני

הרמב"ם אומר כאן כן, "מיני עבודה זרה הן", אבל אני חושב שזה לא פשוט שמי שעושה אוב וידעוני עובר על איסור עבודה זרה. זה דבר שעובדי עבודה זרה עושים. זו לא העבודה עצמה, אבל כן. אפילו אם מישהו אומר שהוא עושה את זה לשם שמים, למשל מוליך, יש איסור נוסף. אבל זו לא עבודת עבודה זרה, הוא מדבר על שורש עבודה זרה, הוא אומר שזה משהו שבא מאיפשהו. אולי נביא השקר, אולי מוליך, ממש כך. אבל אני רואה שכאן יש איסורים נוספים. נראה שזה לא פשוט בזה.

אפשר אולי לומר, צריך להבין ש... אני חושב שבמקום מסוים הרמב"ם אומר הסבר עמוק יותר על ההבדל בין עבודה זרה רגילה לבין כישוף. אולי עוד נגיע לזה, נוכל לקחת משהו לעשות. אבל אני חושב שהדבר הבסיסי הוא, עבודה זרה פירושה עובדים את האל, כן? אני משרת משהו, את הפסל, את... או עבודות שהן... כישוף פירושו אני משרת את עצמי. יש, אני מקבל איזה שהם הטבות. זה לא פשוט שאני עובד את האל בזה, אני משתמש אולי

לומר עתידות בלי מעשה מסוים. אבל אז לא היה יכול להיות כי חייב על הלב שאין בו מעשה.

הרמב"ם מביא מעשה אוב וידעוני, בלשון כזו יש "עושה אוב וידעוני". כיצד מעשה האוב? הרי יש שואל באוב שמאוחר יותר נראה, שואל באוב, אני זוכר שיש איסור נוסף נוסף למי ששואל.

אופן ראשון של מעשה אוב

אומר הרמב"ם, כיצד מעשה האוב? מה זה אוב? אומר, זה האומר שהוא מקטיר קטורת הידועה, הוא מקטיר קטורת מסוימת, ידועה פירושה ידועה למי שעושים עבודה זרה או לרמב"ם זה היה ידוע.

דובר 2:

ומנפנים אותה כדי להפיץ את הריח של הקטורת.

דובר 1:

אה, חשבתי שזה הסוד של המניפים.

דובר 2:

לא, זה כדי להפיץ את הריח. מניפים זה הנושאים.

דובר 1:

אוקיי.

דיון: משמעות "בלאט"

ומדבר בלאט, כשמדבר בלאט, הוא מדבר בשקט, בדברים ידועים אצלם.

דובר 2:

בלאט, כן, כמו... "בלאט וכישור"? עדיין היה להם את הלשון? בלאט פירושו לאט, כמו שאומרים "לאט לאט תנהל לטי".

דובר 1:

לא, אני חושב שזה פירושו בשקט, בלחש. כך...

דובר 2:

בלחש, כן. הוא הולך לעמוד שוב בקול נמוך. אז אולי כאן יש משהו...

דובר 1:

כן, הוא מדבר כך מפחיד, בשקט ולאט, יכול להיות.

דובר 2:

אני חושב שכן, גם לאט. "לאט לאט תנהל לטי".

דובר 1:

אבל כאן היה לחש. בלאט, אני חושב שזו טעות חילוף ל' בט', אולי בלחש.

דובר 2:

החרטומים עשו בלטיהם, הם עשו...

דובר 1:

אני חושב שהרמב"ן אומר שהם עשו עם לחישות כאלה... שאם תשמע תראה שהם לא אומרים כלום.

הוא מדבר בדברים ידועים אצלם, דברים מסוימים שהם יודעים. אז כאן אומר הרמב"ם אצלם, הוא אומר קטורת ידועה, את זה צריכים הסנהדרין לדעת, אבל הם מאוד לחש, לא דווקא.

דובר 2:

אוקיי.

דובר 1:

עד שישמע השואל כאילו אחד מדבר עמו. אצל השואל זה נשמע, הלחישה התערבבה, זה נעשה איזה שהם קולות מעניינים, והשואל שמע כאילו...

דובר 2:

בכוחות של האל. אני מוציא הטבות מהעבודה זרה או מהמנהג של העבודה זרה כדי לדעת דברים.

נכון, בוודאי הפסל, הכומר שעושה כך, אומר הרמב"ם שזה הכוח של עבודה זרה, אבל לא שעובדים את העבודה זרה בזה. זה שימוש בעבודה זרה, זו תועלת.

אחרת מאשר למשל אפילו תפילה. זה נכון לא שתפילה היא עבודה, אבל זה יותר כמו שעובדים את העבודה זרה. זה לא...

אוקיי, אז מתחילים משני דברים שנקראים אוב...

הלכה א' – העושה אוב או ידעוני ברצונו ובזדון

איך אומר הרמב"ם? "העושה אוב או ידעוני". עושים מעשי אוב וידעוני, עושים את סוג הכישוף הזה שהרמב"ם הולך להסביר מאוחר יותר איך זה עובד, מה זה אוב וידעוני. אם עושים את זה "ברצונו ובזדון".

דיון: משמעות "ברצונו ובזדון"

האם המילה "ברצונו ובזדון" מביאה כבר את ה"ברצונו". מה הוא רוצה להוציא במילה "ברצונו" כאן? כל הזמן קודם לכן הוא גם אמר "בזדון". כאן בהלכות שבת היה גם אותו לשון. זו אותה הלכה כמו עבודה זרה, כמו שבת, ודברים שיש להם שלושת העונשים. יכול להיות שבעבודה זרה לעתים קרובות קרה שהיו מאנסים, שעובדי עבודה זרה אנסו את היהודים לעשות. והרמב"ם רוצה שוב להזכיר את ההלכה שכאשר מאנסים זה כן יהרג ואל יעבור, אבל לא מקבלים על זה את העונשים. הייתי חושב שאולי...

קודם כל, במזיד זה אחרת... "מזיד" פירושו כבר ב"בזדון". יכול להיות שצריך ללמוד למטה, אולי הוא מגיע לזה. בוודאי יש הבדל גדול. אני עדיין לא יודע מה זה. אני זוכר שכשלמדנו... לא למדנו, אה, השיעור שלי בשמונה פרקים למדנו קצת. כן דיברנו על זה הרבה פעמים. יש הרבה דינים, הרבה חילוקי דינים של... יכול להיות ש"רצון" ו"זדון" הם שני דברים שונים. "רצון" פירושו שאתה עושה את זה להפיק הנאה. "רצון" פירושו להפיק הנאה, ו"בזדון" פירושו להפיק בשוגג.

דובר 2:

בזדון פירושו הוא יודע מה הוא עושה, וברצון פירושו שאף אחד לא כופה עליו.

דובר 1:

שוגג ואונס לא נאמרו. אונס זו הלכה לעצמה, אבל להיפך, יכול להיות שמשהו ברצון אבל זו הלכה בשוגג. הוא עושה את זה ברצון, אבל הוא לא יודע שזה איסור, הוא לא יודע בדיוק מה הוא עושה.

הוא עושה את זה ברצון, אף אחד לא כופה עליו, והוא עושה את זה בזדון, הוא יודע שהוא עושה איסור, הוא יודע מה הוא עושה, חייב כרת. ואם היו שם עדים והתראה, נסקל, מגיע לו סקילה. הוי שוגג, מביא חטאת קבוע, אם הוא עשה את זה בשוגג, הוא לא הוזהר שזה איסור, אז הוא מביא חטאת קבועה. שום עונש לא מביאים שום חטאת. מאוד טוב. שוגג מביא חטאת, אונס זה אונס, רחמנא פטריה. אפילו עבודה זרה שחייבים להיות מחויבים למיתת הנפש, אבל שום חטאת לא מביאים.

הרמב"ם לא כל כך ברור שעבודה זרה חייבים אפילו בענפים של עבודה זרה, לא רק עיקר עבודה זרה, מה שנקרא בגמרא אביזרייהו. אני לא יודע מה נקרא אביזרייהו בדיוק, אבל אני זוכר בהלכות קידוש השם ביסודי התורה, לא הלכות עבודה זרה, לא נכנסתי להלכות עבודה זרה, אבל יש הרבה מצוות, הרבה מאוד איסורים, שבת, עבודה זרה, הכל יש להם שלושת העונשים. זה מעניין, פשוט כאן יש עונש מן השמים, כרת, ואם תופסים אותו, אם בית הדין נותן לו סקילה.

הלכה ב' – כיצד מעשה האוב

מה אומר הרמב"ם? כיצד מעשה האוב? הרמב"ם עושה ששניהם יש להם מעשה. ראיתי במפרשי הרמב"ם מסוימים מדברים על זה, שנראה כך משמע מהגמרא שגם כאן יש דבר כמו להיות ידעוני ולעשות מעשה מסוים, פשוט

יהיה מעשה אוב. זה מעשה ספציפי. אחר כך יש ידעוני, שזה סוג אחר של מעשה. זה גם עושה את אותו הדבר, אבל זה סוג אחר של מעשה.

אז זה לא ברור לי, וגם אני לא יודע, אני לא יודע אם מישוהו יודע בדיוק על מה מדברים, שאפשר לומר בדיוק, זה האוב שהתורה מדברת עליו. אני לא יודע מה זה. אולי אתה יודע? צריך לשאול. זו שאלה לשאול. הרמב"ם גם לא שאל. אני מתכוון, אולי הרמב"ם, כן, הוא קרא איזה שהם ספרים שמדברים על זה. מה אתה חושב, הוא מתכוון למשהו מסוים? זה לקוח מהגמרא, או שזה הרמב"ם אומר מעצמו...

אוב וידעוני (המשך)

מעלה באוב - להעלות נשמה

דובר 1: אני חושב שזה פשוט, כי זה המעשה של שאל. יותר באריכות. כתוב בגמרא, שהוא ראה אותו מהצד. רוצה את זה בפירוש של המילה אוב באמת?

דובר 2: לא קריטי חשוב.

דובר 1: הלאה, בכל מקרה, אתה יודע, פעם ראית אותו, אבל ר' מנדלה בורובר, אביו ז"ל אמר, "אל תפנו אל האובות", שלא ללכת אחרי דרכי האובות, שיעשו בעצמם. בכל מקרה, זה פירוש אלף. גם "ואל הידעונים", לא ללכת אחרי אלו שידענים הכל.

ויש גם משהו "מעלה באוב". "מעלה באוב" נקרא כשמעלים משהו כמו נשמה, נכון? אז זה הרמב"ם.

ההבדל בין אוב לידעוני

דובר 1: זה הדבר השני. השני, ה"כל כך גולגולת", נראה יותר שמביאים כאילו שמת ידבר. יש משהו שקוראים לזה סיאנסים, סיאנס? אני לא יודע. זה צריך גם להיקרא כאילו מביאים, אבל זה העיקר. זה אולי סוג הרעיון של להביא שמת ידבר. אולי זה האיסור של "דורש אל המתים". צריך לראות, יש הגדרות אחרות.

אבל אוב וידעוני פירושו לכאורה דווקא המעשה הספציפי. מה זה יכול עוד להיות? אני לא יודע, לא פגשתי מישוהו שעושה את זה. אחד זה נעשה עם הידיים, אחד זה נעשה עם הגולגולת. שם זה בא מהאדמה, וכאן זה בא מתחת בית השחי באה הגולגולת. שם זה העושה.

ידעוני - המעשה

דובר 1: עומדים הלאה בפסוק, ידעוני זה קצר למעשה. מניח עצם עוף ששמו ידעוני. לוקחים עוף מסוים... שאנשים יודעים איזה עוף הוא מדבר.

דובר 2: לא, אני חושב שהעוף נקרא ידעוני.

דובר 1: או שאתה אומר שיש פירוש אחר. כי קודם לכן היה "ידע דברים ידועים אצלם".

דובר 2: כן, אבל למה הוא נקרא ידעוני? ידעוני? מה פירוש "אתה ידעת, הידעוני ידעוני?"

דובר 1: זה נקרא ידעוני. הוא אומר שי ארסא ואלטסטאק רז אידיאה, כי זה ידעוני. אני לא יודע. אוקיי. ידעוני, ידעוני. משניות כמו האידיג סטארט ידעוני וואנסט. הם יודעים יותר מדי קצת כישוף.

דובר 2: כן, עמ' איז מקטר ועושה מעשיות החירות, עושים את הרבנים, שמים את זה כאן בפה, או מכניסים לכיס עד שהאדם או העוף נופל?

דובר 1: לכל האדם. האדם נופל כנכפה, כמו מישוהו שיש לו מחלת נפילה מישוהו שיש לו התקפים כמו דבר בפופט שאינו התקפים עליות. והוא אומר עם פיו דברים שהולכים לקרות.

דיון: "מיני עבודה זרה" - מה מתכוון הרמב"ם?

דובר 1: אומר דעריינו מלכאל עילה מיני עבודי זרה אים. האם זה נתנדלשון מיני עבודי זרה אים פירושו מיני דרכי עבודי זרה? או הדעים...

דובר 2: זה בוודאי דעים הייתי שואל בהתחלה. זה אייער פאניע. כי אם כך לא היה עסות, אחד מפרקי עבודי זרע, לא היה כשזה יוצא לכלל פרק ב',

אני לא יודע, אתה אומר שזה התערבב. הוא שמע כאילו, אני חושב שהוא חשב שהוא שומע, נכון?

דובר 1:

כן, אני אומר, כשמדברים ברור שומעים, אבל כשמדברים כך בלאט ו...

דובר 2:

יכול להיות שהוא שמע בקול דממה דקה. אני לא רואה כך. הוא הולך לומר ששומעים בקול דממה דקה.

דובר 1:

ומשיבו על מה שישאל בדברים מתחת הארץ.

דובר 2:

והוא עונה לו.

דובר 1:

מאוד טוב.

כאילו הוא מדבר מתחת הארץ, שומעים מאוד בשקט, אדור קול נמוך עד מאוד, כאילו אינו נכנס באוזן אלא מחשבה מרגיש בו.

זה קצת הלך ביניים. זה כן, זה כאילו הוא לא שומע את זה, אבל הוא כן שומע את זה.

דובר 2:

זה פירושו פאפעט שואו, שנדמה כאילו הכובה מדברת.

דובר 1:

מאוד טוב. זה היה הטריק, אבל יש מקום שאנשים יכולים לעשות שזה ישמע כאילו הקול בא ממקומות אחרים.

דובר 2:

נכון. אצל הרמב"ם הוא אומר שזה משהו מפחיד בשקט, זה לא ברור אם בכלל שומעים, נדמה ששומעים.

דובר 1:

אוקיי, בכל מקרה, זה סוג אחד של עושה. יש עוד דרך לעשות אוב. מה הדרך האחרת? יכול להיות שהקטורת גורמת לאדם להיות קצת משוכר, שיהיה לו יותר קל לחשוב דברים.

אופן שני של מעשה אוב

וחרה לכת גולגולת המת - עוד דרך של אוב, כשלוקחים ראש ריק של מת, ומקטיר לו ומנחש בו. אני חושב שעד היום אצל שבטים ועובדי עבודה זרה מתגלגלות גולגולות. אתה רואה אפילו בתרבות המקסיקנית רואים את זה, שהם מחזיקים גולגולות של אנשים מתים. זה משהו, איפשהו משתמשים בזה בעבודה או אני לא יודע במה. ומקטיר לו - עושים קטורת למת הזה, ומנחש בו - אומרים עם זה נחוש, אומרים עם זה איזה שהם לחשים, עד שישמע קול יוצא מתחת שחיו - כששומעים כאילו מתחת לזרוע שומעים קול שפל עד מאד, קול נמוך, ומשיבו - וכשהקול עונה על השאלה שהאדם אמר. אומר הרמב"ם, כל אלו מעשה אוב, והעושה אחד מהם נסקל.

דיון: מה זה "אוב"?

מה פירוש המילה "אוב"? האם אוב זה עם מסוים, או מין אנשים מסוים, או שזה שם של התרגול? אני לא יודע מה הפירוש, בכלל הפירוש. אוב. ידעוני זה אולי כמו לשון של ידיעה, של לדעת עתידות, אני לא יודע.

זה מאוד מעניין, כי אני לא יודע, אתה אומר שאולי במקסיקו יודעים בדיוק מה זה אוב, אבל מה בדיוק זה? האיסור הוא "לא תתנו נפשתיכם אל האובות אשר יש בהם". האיסור הוא לא סתם להתעסק עם כוחות, מבין? הרמב"ם אומר, האיסור הוא המעשה המסוים, גדרים ידועים בשני אופנים. הוא מביא, שניהם עומדים בגמרא, או ב"עבודה זרה" או ב"כישוף" או ב"קטורת", מה שזה לא יהיה. המעשה אסור. זה לא שלרמות אנשים... אם מישוהו מוצא דרכים אחרות להיפנוט אדם שיחשוב שהוא שומע דברים, אני לא מבין שזה

אבל כאן הוא כותב באופן מעניין את הלשון, שם הוא כותב... כן, האור הוא עשה זאת אחרת. "הנותן מזרעו למולך ברצונו ובזדון חייב כרת, בשוגג מביא חטאת קבועה. ואם עשה בהתראה ועדים", אם הוא עושה את המעביר זרעו למולך בהתראה ועדים, "נסקל", הוא מקבל סקילה, "שנאמר 'ואיש איש מבני ישראל אשר יתן מזרעו למולך מות יומת, עם הארץ ירגמוהו באבן'".

כאן הוא כותב כן את לשון הפסוק על סקילה, על מולך. והוא... זה מעניין, הוא הולך קצת בסדר אחר, והוא הולך מיד לכתוב את האזהרה שלו, תלמוד לומר "ומזרעך לא תתן להעביר למולך", והוא אומר שוב עומד אותו לאו, "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש". זה עומד בדברים, הוא מביא.

דיון: למה שני פסוקים?

דובר 2: למה הרמב"ם מביא שני פסוקים? לא יודע. אחד הוא במשנה תורה, אני חושב שתמיד יש כלל כזה שיכול לעמוד פעמיים, אבל...

דובר 1: אה, אולי הוא הולך לומר מה הוא מתכוון בדיוק. הוא אומר אין נפקא מינה, הרמב"ם ב... הוא מביא את לשון ספר המצוות, שאין חילוק. לרמב"ם יש כלל, יכול לעמוד פעמיים אותו לאו בתורה, זה לא עושה אותם שני לאווין, אלא אם הגמרא אומרת במיוחד. בדרך כלל אפשר פעמיים אותו דבר.

אבל יכול להיות שהרמב"ם סבר שהמילה "באש" עושה את זה יותר ברור. שה"להעביר למולך" מתכוון דווקא באופן שמביא אותו בלשון.

כיצד היו עושים - המעשה של מולך - הלכה ו

דובר 1: אומר הרמב"ם, כיצד היו עושים? מדליקין אש גדולה, מדליקים אש, ולוקחין מקצת זרעו ומוסרין לכומרים עובדי האש, נותנים אותו לכומרים שעובדים באש, והכומרים נותנים את הבן לאביו, הם נותנים אחר כך את הילד חזרה לאב, ואחר שנותנים צווים אותם להעבירו באש ברשותם, שוב, נותנים אותו לכומרים, ואחר כך אומרים הכומרים לאב, שלא יהיה האב הוא שנושא אותו דרך האש, אחר שנותנים צווים אותם להעבירו באש ברשותם, זה תחת פיקוחם, האב יהיה זה שנושא אותו, כן.

דובר 2: קודם צריך להקדיש אותו, קודם את הבן ל... שזה ישחק כאילו סוף סוף להביא קרבן, אבל הרמב"ם אומר שלא הורגים בפועל את הילדים, לא שורפים אותם.

דובר 1: זה הוא מפרט, כן. ומעביר אביו בנו באש ברשות הכומרים, ומעבירו ברגליו, פירוש מעבירו ברגליו פירושו שהילד הולך, כן? אבל מעביר, הוא לא מתכוון שהוא מרים אותו, אלא הילד הולך על רגליו. אוקיי. מצד זה לצד אחר בתוך השלהבת, הוא הולך דרך האש.

חיידוש: מולך אינו סתם עבודה זרה

דובר 1: לא ברור, כאן לא עומד ברור זה. כאן עומד רק "להעביר למולך", לא שיש סוג של למולך. זה הפירוש. מולך, שלא תאמר שאין נאסרין לעבודה זרה אחרת. מולך הוא באמת שם של עבודה זרה מסוימת. הוא אומר, לא תחשוב ש"להעביר למולך" פירושו לשרוף עבודה זרה למולך.

דובר 2: כן, כן, הוא מפרט, "שאינו מולך".

דובר 1: טוב מאוד. כדרך שאתה מוצא שאין נאסרין לעבודה זרה אחרת, אלא בעבודה זו בלבד הוא ששמה מולך. העבודה של העבודה זרה שנקראת מולך היא הדרך של העברה...

יש באמת, עומד באמת הפסוק "כי גם את בניהם ואת בנותם ישרפו באש", יש סוג עבודה שבה שורפים באמת את הילדים. אבל אותה עבודה, לכאורה לא צריך איסור מיוחד על כך, זו סתם רציחה, ושנית, זו עבודה זרה ממש, זה ממש כמו להקריב קרבן לעבודה זרה.

המולך אינו קרבן לעבודה זרה, אלא זו דרך עבודתה כך. לפי זה אומר הרמב"ם, כי זה סוג...

המשך הלכות מולך - דרך העבודה

דובר 1:

פרק ג'. זה נראה שמיני עבודי זרה פירושו לא ממש שזה מיני עבודי זרה, אטווי וואלט א collected.

דובר 1: אבל מצד שני, בכלליות, בחוקת אב לך נישט און אייכער איז נאר א לאו, נכון?

דובר 2: כאן יש התחלה שונה מאוד. הרמב"ם קורא חוקת אב בכלליות, כל הדברים שהם כלליים. אבל אני אומר, עקבונים, כאן רואים שהחומר שלו קשה כמו וזרול אינעם, מקבל גם מלקות, אני מתכוון, מקבלים גם סקילה.

דובר 1: כן כן, אני מבין, אבל זה האיסור של התורה. אז כשהרמב"ם אומר הערה "חוקות הגוי", פירושו בכללות שהכל חוקות הגוי. חלק מהם דברים אסורים בסקילה, חלק מהם לאווין, מה שלא יהיה, בסדר.

תרגום לעברית

אבל אני רואה, הוא מביא את הלשון "למורי נבואה בכל מקום שמיחד דבר למעשיו", כמו אוב. כך הוא מביא את הלשון כאן. נראה ברור שהרמב"ם הבין שאוב הוא איזו עבודה. זו דבר המיוחד לעבודה זו.

דובר 2: אז הרמב"ם מביא את הגמרא כך, אבל העיקר הוא שמגיעים למצב הנפשי, או לתחבולה.

דובר 1: לא לא, התחבולה או מצב הנפש הם בכלל מותרים, כלומר, צריך לראות את זה.

דובר 2: לא, אבל שוב, הרמב"ם מדבר על המעשים המדויקים שעושים. אז האיסור הוא המעשה, או שהאיסור הוא להגיע ליכולת להראות שיודעים?

דובר 1: אז האיסור הוא המעשה. ואפילו הוא עושה זאת שלא בשם עבודה זרה, נכון? הסיבות שהתורה אסרה, כי זה מיני עבודה זרה, פירושו לומר העבודה זרה של כוחות. אבל כמו שאמרתי קודם, לא פשוט שאנחנו אומרים שבזה עובדים עבודה זרה. זה אחד מהכוחות של העבודה זרה, משהו כזה.

דיון: היכן עומד העונש של אוב וידעוני?

דובר 1: אומר הרמב"ם, תחילה למדנו את העונש, שעבודה זרה היא של מיתות. איפה עומד העונש שהבאת?

דובר 2: הרמב"ם הביא את הפסוק בהתחלה.

דובר 1: בהתחלה? אל תפנו, אולי תאמר מיד? זה מוזר, איך הביא את העונש? חייב סקילה, כרת, הוא לא אמר שום עונש.

דובר 2: בהתחלה, התחלה, התחלה צריך לעמוד. תסתכל ב"עובד ה' אלוקיך", "כי תועבת ה' אלוקיך", "כי שייך בזה לאו דלא תחיה", צריך לדעת איזה, איפה עומד ברור העונש?

דובר 1: "ואיש איש אשר יעשה אוב או ידעוני מות יומת", זה פסוק בפרשת קדושים, אמת. אבל הרמב"ם לא מביא אותו. הוא לא הביא אותו בהלכות.

דובר 2: זה לא. זה חסר כאן. הוא לא הביא את הפסוקים, הוא הביא "שלא", הוא הביא את הלאו של "שלא".

דובר 1: תמיד בהתחלה, הוא הביא זאת בהתחלת משנה תורה, לכאורה הביא זאת. כאן הוא לא הביא זאת.

אזהרה - "אל תפנו אל האלילים"

דובר 1: אוקיי, הלאה אומר הוא, "אזהרה מן העבודה זרה". אוקיי, כתוב, תלמוד לומר "אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם". זה לא מדבר "אל תפנו" על האנשים שעושים עבודה זרה וידעונים, אלא שהאדם לא יהיה זה שהולך לכישוף או לכוהנים שאומרים עבודה זרה ועושים את הפעולות. זו האזהרה על עשיית העבודה זרה, מעשה עבודה זרה.

מולך - הלכה ה

העונש

דובר 1: הדבר הבא הוא מולך. אומר הרמב"ם, "הנותן מזרעו למולך ברצונו ובזדון", שוב אותו דבר, "ברצונו ובזדון", חייב כרת. בשוגג מביא חטאת קבועה.

אני לא יודע, זה קצת קשה כאן. יכול תמיד להיות שיש פרטים מסוימים שהתורה היתה נוגעת, התורה אסרה, וכל מצווה יש כאלה דברים. באופן כללי זה, אני יודע, אלה שלומדים זה אפילו לא דווקא כן?

מסיבה כלשהי, זה משהו איסור נוסף, גמרות בכלל, לעומת מלכות. ודברים אחרים ראו כאלה דברים, לפני שאחרים ראו דבר כזה. זה דבר, כל מצווה יש כללים, יש פרטים מסוימים שהתורה גם אסרה. אז, האם דיברו בפרשיות, כן? בהלכות דעות, דיברו, הלכה כלדות ולא ללכת בדרכו, אחר כך כאן לא סיכם, אתה יודע גם את החכם שהולך בדרכו? כן. יכול להיות כך. אוקיי. עכשיו פרטים, פרטים מעניינים.

פרטי דינים של מולך

העבירה ברגלו באש

דובר 1:

הוא נכנס להעבירה ברגל, אומר הוא אחד חייב פרט, זה סקילה אף שנתן למולך, והעביר ברגלו באש, דרך עבודה. אבל מסר, מסר לכומרים שלא כדרך עבודה, פטור. מעניין. כי צריך להיות שזו דרך העבודה. כן.

דובר 2:

ואחד חייב... אתה יודע הלאה... כן.

מקצת זרעו ולא כולו

דובר 1:

ואחד חייב, מה זה מקצת זרעו ולא כולו? אבל אם לאחד יש כמה ילדים, והוא נתן כמה למולך וכמה לא, הוא כמזרעו נתן למולך ומזרעו. פירוש מקצת ולא כולו. הוא אומר שלשון הרמב"ם מפרש... יש לו שני ילדים, ואחד הוא עושה.

דובר 2:

כן, יש לו שניים, ואחד הוא עושה מעביר. או מדבר על מעשה, חלק מזרעו.

דובר 1:

לא, אני רואה... זה עושה קצת חלק מזרעו כולו, ומדברים רק על כשיש לו שניים שלושה ארבעה ושניים.

דובר 2:

לא, הוא רואה עם אחד קשה.

דובר 1:

העיקר הוא כולו, והוא מביא מאוד מעניין שזה מאוד קשה מה פשט כולו. אם אמרנו שזה שורף, אני יכול להבין, שורף את כל הילד, ודי או לא. כי זה מדובר רק מעביר. מה זה מקצת ולא כולו. כן, כי הענין הוא, הוא שבזה יש שמירה על כל שאר הילדים. אחרת מה זה מובן. הוא מביא סמ"ג, שהסמ"ג אמר שזה מקצת ולא כולו.

עומד שכתוב בגמרא שאחד שהוא עבירה גדולה יותר, מזיד לא מקבל גלות, לא תלעולי כפרה. אז, מה שהוא פטור, ולא פעם מה שהוא פטור מעונש, זה דבר טוב. פעם הוא אומר, כבר ויתרו עליך. אילו חופר מזה.

הלאה, זו הדרך של עבודה, זה פשוט מהסייג, מהסייג של הכנסייה, כתוב "כך הולכים כאן".

דובר 2:

אה, כך הולכים כאן. זה עושה יותר סנס איתך.

דובר 1:

הוא מביא כאן שהיו מי שאמרו כך, אבל יש לו ראייה שזה כן היה המנהג לכל אחד לעשות. אוקיי.

זרע כשר וזרע פסול

דובר 1:

אומר הרמב"ם הלאה: "אחד זרע כשר ואחד זרע פסול", איזה מין ילדים צריך למסור. היה אחד חושב שאם לאחד יש ילדים שהם ממזרים, הוא לא

העבודה של העבודה זרה שנקראת מולך היא הדרך של העברה.

עומד באמת הפסוק "כי גם את בניהם ואת בנותם ישרפו באש", יש סוג עבודה שבה שורפים באמת את הילדים. אז אותה עבודה, לכאורה לא צריך איסור מיוחד על כך. קודם כל, זו רציחה, ושנית, זו ממש עבודה זרה, זה ממש כמו מקריב קרבן לעבודה זרה. זה קרבן, אבל זו דרך עבודתה. למה זה? לפיכך אומר הרמב"ם, כי זו דרך עבודה ספציפית לעבודה זרה שנקראת מולך. אם הוא עושה זאת לעבודה זרה אחרת חוץ ממולך, הוא פטור.

אז אם כך, בעצם לא היה צריך לעמוד כל הדבר, כי זה בסך הכל דרך עבודה של עבודה זרה ספציפית. כך זה נשמע. כך עומד באמת במסכת סנהדרין הוא מביא שהגמרא שואלת את הקושיה, ויש בגמרא מחלוקת האם מולך הוא עבודה זרה, מחלוקת תנאים. והוא הדין, יש מי שסוברים, תנא קמא בברייתא שהגמרא מביאה, סובר באמת שמולך ועבודה, החידוש הוא שהעבודה, אפילו כשעושים אותה שלא למולך גם עוברים, כי זה נקרא כמו דין של ד' עבודות. אבל לפי רבי שמעון, כמו שפוסק הרמב"ם, הוא לא, הפשט הוא שזו לא עבודה, זו רק עבודה כי העבודה שלה היא דווקא בכך. אבל על זה באמת קשה, אתה שואל באמת קושיה, אם כך הרי זה בכלל, בכלל כל עבודה זרה שאם עושים עבודתה בכך.

חידוש של הרב רבינוביץ – עבודה לעומת סגולה

נכון, הרב רבינוביץ טוען שהוא לא מתכוון כך הרמב"ם, הוא מתכוון לומר כמו שאמרנו קודם, עבודה צריך לפרש שנותנים משהו לפסל. אם זה היה ממש קרבן, כמו למשל אם זה היה שורף בנו ובתו באש, זה בוודאי שזה אפילו מד' עבודות, אפילו אחד שורף את בנו לעבודה זרה שאין שם המנהג לשרוף, זה מין קרבן, זה קרבן אדם, זה קרבן. קל וחומר משורף ומקטיר לפניו, שהוא ודאי חייב. אבל מולך הרי אינו קרבן, מקבלים הרי את הבן, זה רק איזה גילוי, זה מגלה דעתו שהוא מאמין, הוא עושה משהו. אז מה גילוי הוא, גילוי אינו עבודות רגילות, אבל מולך הוא כן, כי זה היה ממש איזו דרך עבודה שלהם.

כך הוא אומר. זה סתם כי זה נראה בהחלט יותר עבודה זרה מאשר אוב ידעוני. זה לא חוקי עבודה זרה, זה ממש עבודה, סוג עבודה. אם אומרים שזה רק מעביר, לא יודע. אבל הרמב"ם אומר, אם היה באמת שורף, היה עבודה לשמה ממש. הרמב"ם אומר מאוד ברור, זו העבודה של זה. עבודה לשמה ממש. אני יודע, אני לא כאן לביקורת, אני לא רוצה לדחוק את לשון עבודה, זה באמת לא כל כך ברור.

דיון – למה יש "לפיכך"?

ומה שאתה אומר "לפיכך", אם היה דבר כזה דומה לעובדי ידעוני, לא היה גם ה"לפיכך". להיפך, אם היה עבודה ממש, אם היה שורף בנו ובתו באש, או היה חידוש חדש שעובדים עבודה זרה בכלל, שאומרים אם מולך היה דבר כזה כמו אוב וידעוני, שזה מין חוקי עבודה זרה שעושים לשמירה, כמו שעושים אוב וידעוני לשמוע עתידות, זה מין דבר שהתורה חידשה סקילה מסוימת, היה זה בכל עבודה זרה, בכל, לא דווקא מולך.

נכון, אבל התורה לא אמרה זאת. התורה אמרה, דווקא למולך מעביר בנו ובתו אסור. פירוש שזה סוג עבודה זרה. אבל החידוש בתורה אינו שיש סוג עבודה זרה שהוא דווקא בכך, זה אתה יכול לשאול מכומרי עבודה זרה. חייב להיות שכאן יש פנים חדשות.

נכון, זה אתה יכול לשאול, בדיוק, כי התורה מתחשבת כבר, התורה לא עושה איסור נוסף על מרקוליס או על פעור, כי אנחנו יודעים שזה בגדר עבודה זרה בכך חייב.

חידוש – מעביר מיראה

נראה כך, אני מאוד אוהב את החילוק של מה זה עבודה ומה זה סגולה. כי אתה רואה שאפילו מעביר מיראה הרמב"ם פירש שאם הוא בכלל לא מתכוון לעבוד, בכלל לא, הוא סתם חושב שהסגולה אולי עזרה, הוא פטור. זה לא מותר, אבל זה פטור. הוא לא עושה זאת לשמה כביכול. לשמה היא מילה חדה, הוא לא עושה זאת בתור עבודה, הוא עושה זאת רק לתועלת עצמו, אפשר לומר.

ועל זה מניחים את העבודה זרה.

דובר 2:

כן, על זה מניחים כדי שלא יעשו למה, כדי שלא יעשו דומה לעבודה זרה.

אפילו עבודת ה' לא יעשו דומה לעבודת עבודה זרה.

דובר 1:

אבל הרב אומר שאשרה היא אפילו בלי הפסל, נכון?

אשרה היא סתם לעשות שאחד רוצה לעשות, איך צריך אחד להניח דבר, להניח אבן, איך הוא רוצה להיות מנחם את האשרה?

זה מאוד לא ברור.

הרב היה צריך להגיד שאפילו הוא עושה זאת לא בשם עבודה זרה, כי כאן רק לוקה.

אם היה זה עבודה, דרך עבודתו לבנות מצבה, היה לכאורה צריך לקבל סקילה, היה צריך להיקרא עבודה, עבודה זרה עצמה.

היה צריך להיקרא עבודה, עבודה זרה עצמה.

כמו שזה לא נקרא בונה עבודה זרה.

כל פעם שאנו בונים עבודה זרה.

חוץ מעבודה זרה למדנו בסקילה.

סטייה – מצבת יעקב אבינו

דובר 2:

אה זוכר עוד רש"י מביא את דעת הצפרי?

דובר 1:

כן, שמצבה היתה אברהם כשהוא עשה מצבה?

דובר 2:

כן, הוא לא אברהם יעקב עשה מצבה?

דובר 1:

מאוחר יותר זה נאסר, רואים שמצבה אסורה אפילו לשם שמים.

איך, אותה מצבה היתה לכאורה סוג של מזבח.

דובר 2:

למה אתה יודע?

דובר 1:

כי מלבד שלא היה רגיל היו יוצקים עליה שמן.

איך אותה?

היציקת שמן היא ענין של כמו קרבן, נסך.

אז זה יותר לדעה לכאורה המחלוקת.

מחלוקת רש"י ורמב"ם

דובר 1:

רש"י אומר אכן כך מביא הוא כאן, הוא אמר מצבה היא כמו במה, במה היא מהרבה אבנים, ומצבה היא אבן אחת שמקריבים עליה. אבל הרמב"ם לא אומר שמקריבים עליה, הרמב"ם אומר שמקריבים אל המצבה.

מצבה – המשך הדיון

דובר 1:

אותה מצבה היתה לכאורה סוג של מזבח. כי אתה יודע, כי בדרך כלל היו יוצקים עליה שמן, יציקת השמן היא ענין של כמו קרבן, נסך. יש כאן לכאורה מחלוקת, רש"י אכן כך מביא הוא כאן, הוא אמר מצבה היא כמו במה, במה היא מהרבה אבנים ומצבה היא אבן אחת שמקריבים עליה.

אבל הרמב"ם לא אומר מקריבים עליה, הרמב"ם אומר מתקבצים סביב המצבה. נראה שהרמב"ם הבין שזה לא עם הקרבה, אלא הרמב"ם סבר שזה

יכול להיות "אחד זרע כשר ואחד זרע פסול". צריך להיות המילה "זרע" שאפשר לחשוב שזה מיעוט.

"ואחד בנו ואחד בתו", או נכדים, ילדים של ילדיו. "הכל יוצא ירכו חייב משום זרע". שכתוב "זרע", לא כתוב "בנו".

אבל "העביר אחד מאחיו או אבותיו או שאר קרוביו או עצמו", או את עצמו, פטור. כי "זרעו" פירושו דווקא.

ישן או סומא

דובר 1:

אומר הרמב"ם: "העביר עבד זרעו והוא ישן או שלוף ואינו הולך ברגליו", או שהוא עיוור, הוא לא יכול ללכת בכוחות עצמו, כך מובילים אותו לגמרי. אבל מה זה מעביר, הוא אוהז אותו בידיים והוא נושא אותו. "העביר" פירושו הליכה עם כוח האדם, כך נראה. הוא הולך, הוא הולך בכוח עצמו, בראייה עצמית, כך נראה. הוא אומר שזה ספק בגמרא, והרמב"ם מקיל. כך הוא אומר כן. ש"העביר" לא פירושו שהוא הולך, האב מעביר אותו, אבל הוא צריך לדעת ללכת בעצמו, לא שגוררים אותו כמו חפץ.

דובר 2:

כן.

דובר 1:

טוב מאוד. אז אלה היו ההלכות, כבר למדנו שתי מצוות בפרק הזה, אם אני זוכר שלוש מצוות. ונלמד מצווה רביעית.

הלכות מצבה

דין מצבה

דובר 1:

"מצבה". אומר הרמב"ם: "מצווה של עשר מצבה". פירוש, צריך להתייגע קצת מה זה, אבל זה פירושו לבנות מבנה גדול מאבנים ולהתקבץ לפניו לשם עבודה זרה.

אומר הרמב"ם: "מצבה שאסרה תורה היא בנין שיהיו הכל מתקבצים אצלו". בואו נבנה סוג בניין, כולם יתקבצו אצל הבניין. אפילו לעבודת ה', האיסור הוא אפילו אם עושים זאת לעבוד את ה'. וכל שכן אם זו דרך עבודה זרה לבנות מצבה לעבודה זרה, לעבוד עבודה זרה. אבל התורה אסרה שלא להקים כזו מצבה אפילו עושים זאת לעבוד את ה'.

"שנאמר ולא תקים לך מצבה אשר שנה ה' אלקיך".

למהקים מצבה, אחד שבונה כזו מצבה, לוקה מלקות אבל לא מקבלים על אלה שמתקבצים.

פירוש האנשים שמתקבצים לעבודת ה' אצלו, הם לא קיבלו עונש.

הבונה, זה שבונה אותה, כי הוא בונה אותו דבר כמו שעובדי עבודה זרה בונים.

זה מסופר, זה מספר את המחלוקת, השאלה היא מה הפירוש של מצבה?

דיון – מה זו מצבה?

דובר 1:

לא יודעים, הוא מביא הרמב"ם בסייג, זה מאוד לא ברור.

מה פירוש שאסור לבנות מקום?

אוקיי, נאמר, בניין לא פירושו בניין, פירושו איזה אנדרטה.

תרגום לעברית

זה לא דבר שנכנסים לתוכו, ונכנסים ומסתכלים באיזו אם ענקית.

והוא מביא שהרמב"ם אומר, למה מה היה מנהג עובדי עבודה זרה?

היה מנהג עובדי עבודה זרה לבנות כזו פלטפורמה, כזו מצבה, ועל זה מניחים את הנבע, הפסל שעובדים אותו.

הוא רוצה לומר מה שאומרים אבן לפני הקב"ה, כי אפשר להתבלבל באיסור.

אני צריך להבין יותר טוב את האיסור, כי... מה הפשט? כי צריך זה... ועבודה זרה היא מאוד נפוצה. כן, אבל בדברים מסוימים שיש... אבל היו משתחווים בכלל. לפני מה היו משתחווים בכלל. ובדיוק... היו משתחווים בכלל זה... אני מתכוון, כל העבודות שעושים לה' הן אותן עבודות שהעבודה זרה עושה. חוץ מכבוד עצמו ארבע העבודות.

דיון: מה פירוש "משכית"?

דובר 1:

באופן הזה, בדיוק כאן היתה מחלוקת. איזה missing context שאתה אומר, הייתי מבין. גם, יכול להיות שמהו לא בסדר עם זה. אני מתכוון שחייב להיות איזה רמז, משהו שלא כל כך לא בסדר. לא היה דרך ארץ. אבל הדבר הוא, משהו קצת לא בסדר. כך אני חושב, צריך לחפש איזה פשט, כי אני לא יודע מה הפשט.

אומר הוא הלאה, "מדובר באבנים בשאר ארצות". אומרים בכל העולם. במקומות אחרים. "אבל במקדש מותר להשתחווה לה' על האבנים". בבית המקדש משתחווים כן לפני הקב"ה על אבני הרצפה. שנאמר, "ובארצכם לא תתנו אבן משכית להשתחווה עליה". "בארצכם" פירושו בשלכם, לא "בארץ של ה'", כמו בירושלים, אלא בארצות האחרות. לוקח בארצכם פירושו "לא תשתחוו על האבנים, אבל תשתחוו על האבנים המפוצלות במקדש".

אבל המילה כאן, המילה היא "מפוצלות"? "משכית" פירושה אבן שיצוקה, שהיא כמו אבן גדולה אחת. "משכית" פירושה יצוקה, "משכית" פירושה כבר מעשה. אבל לא, אומר הוא, הסיבה שמותר בבית המקדש היא כי זה "מפוצלות" או כי זה לא "בארצכם"? לא, בבית המקדש מותר. אבל כאן "מפוצלות" פירושה אבנים מרוצפות. יש מחלוקת. "מפוצלות" היא אה, לא "מפוצלות" חייב. שכח, שכח. אבן עזרא מביא, שכח. אבן עזרא מביא, שאבנים שאינן "מפוצלות" מותר. "אבנים מפוצלות" פירושה אבנים מסותות, כל כך יפות, כל כך טוב עשויות.

אה, מה דומה ל"אבן משכית"? זו אבן טבעית. כך אומר הוא, על אבן שהיא סלע מותר להשתחווה, אבן מבחוץ. מה פירוש המילה בכלל "משכית"? "משכית" אינה פירושה יצוקה. זה לא כמו אבן יצוקה. יש לי בידי כאן אבן מזויפת, גרניט עשוי אדם. לא, זה לא זה. זה לבנה, זה בכלל מותר, זו לבנה, זו לא אבן. איי, גרניט היא אבן אמיתית, אבל הלבנים שיש לך שם. "משכית" פירושה לשון אבנים מצוירות. והוא אומר "אבנים מפוצלות" היה גם... רגע.

אז יצא "אבנים מפוצלות" פירושה מרוצפות, מסותות. אז אם הולכים ברחוב איפשהו ופוגשים סתם אבנים ביער, זה מותר. זה סוג אבן שחתוך לעשות רצפה יפה, זה נקרא "משכית". מה הוא אמר "משכית" מלשון? אני מתכוון ש... אה, הוא אומר, אבן עזרא אומר "משכית" מלשון "שכיה", שהיא אבן יפה שמסתכלים עליה.

לא מלשון יצוקה כמו נסך, דבר נסך? לא, זה לא יצוק, זה חתוך. כך אומר הוא, אני לא יודע. כמו משכיות כסף, כן, הרמב"ם אומר משכיות כסף פירושה קישוטים יפים של כסף שמסתכלים עליהם. מכאן רואים זאת. זה מלשון הסתכלות, זה שכוי, ומסתכלים, שכויים שכל שכויים ביופי. כן.

מנהג ישראל – מחצלאות בבתי כנסיות

דובר 1:

כך אומר הרמב"ם הלאה... כאן הולך הרמב"ם לדבר על מנהג ישראל תורה. נו, כך הם, והואיל ונהגו כל ישראל... מאחר שאסור להשתחווה על... לא, מאחר שאסור להשתחווה על אבנים של צלעות, והוא אמר לך קודם שאין איסור האמור בתורה פירושו ההשתחווה, הוא יצא שאסור להשתחווה בבית המדרש כשיש מנהג להשתחווה, בתפילה משתחווים. אומר הרמב"ם כך, והואיל ונהגו כל ישראל להשתחווה במחצלאות בבתי כנסיות על

סוג בנין שמנהג העבודה זרה הוא לעשות, לא סוג בנין, סוג נאמר, סוג אבן, סוג אנדרטה, אסור לעשות אפילו לשמים.

דיון: האם אנדרטה אסורה?

אני פעם דיברתי שהמנחת יצחק ואחרונים אחרים בימינו רצו לטעון שלכן אסור לעשות אנדרטה. אצל יהודים זה לא כל כך נהוג, אבל בעולם נהוג לעשות לזכר המלחמה או דבר כזה אנדרטה, הם רצו לטעון שהרמב"ם מתכוון שזה אסור, אבל זה לא נכון, כמו שהוא עצמו אומר, שקודם כל הוא אומר לא לשם עבודה זרה, זה סתם לזכר. מוצאים כמה פעמים בתנ"ך שמלחמה... אם זה היה אסור, היו באמת חושבים שצריך לבנות מצבה על קבר של צדיק, כי הולכים שם להתפלל.

אני רציתי לומר שזה שאלה אחרת של דורש אל המתים למעשה הולכים שם. מה צריך לפחד למעשה, צריך לפחד מהאיסור מצבה. נכון, זה בטוח, יש כאן ברור בתנ"ך שמלכים היו עושים יד, תמיד אפשר לומר שזה היה תקלה, יד אבשלום. יד פירושו אנדרטה, אבל זה לא פירושו אנדרטה! נראה, הייתי חושב, הייתי מצייר שזה איזה סגנון, סגנון מסוים של עבודה זרה הוא לעשות כזה סוג פדסטל. כן, תמיד הפסלים הישנים עומדים על כזה פדסטל ועל זה עובדים. אז את הסגנון הזה לא לעשות אפילו לשם ה', כשעושים זאת לשם ה', איזה חזית לבית המדרש שלו נאמר, אל תעשה זאת. אפילו זה, יש טעם שזה לא מקריב את החזית נאמר. כן, יש לך כאן מקומות יהודיים שיש שם כמעט כאלה... לא ברור לי שזה בכלל האיסור מצבה.

אבן משכית

דובר 1:

הרמב"ם אומר ששני הדברים, מצבה ואבן משכית, האיסור הוא לא כשעושים זאת לעבודה זרה, אלא מפני שבדרך כלל עושים זאת לעבודה זרה, אפילו כשעושים זאת לשם שמים, מפני שהיו עושים זאת לעבודה זרה, אפילו כשעושים זאת לשם שמים מקבלים מלקות. "לא תשתחוו לה' אלוקיכם כן, ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחווה עליה", לא תעשה אבן משכית להשתחווה עליה, לא משום דרך עבודה זרה, "כי אני ה' אלוקיכם", לשם רצפה אבן, או איני יודע מה, לשם אבן ולהשתחווה עליה, אבן שטוחה.

דובר 2:

אני מביא עוד אות אחד לשם. סוג ספציפי של אבן?

דובר 1:

לא יודע. אוקיי. כן, אומר הרמב"ם, אבל הענין כאן מעניין, כי בריאת השם היינו חושבים שהאיסור הוא השימה, עשיית האבנים ברצפה. אבל עכשיו רוצה הרמב"ם שההלכה היא על ההשתחווה. אחרת ממצבה. נכון. יכול להיות כי אבנים יש תמיד. זה לא פשוט שזו אדריכלות מיוחדת שעושים. אפילו בבית כנסת עושים אבנים. הרמב"ם אומר שבבית כנסת, הולכים לראות, מניחים מחצלאות על האבנים. אבל זה לא פשוט שזה לבנות סוג דבר. האיסור הוא להשתחווה בעצם.

השתחווה – פישוט ידים ורגלים

כן, זה הרמב"ם אחד לא קאמר שיטת פישוט ידים ורגלים על אבן. עד שהוא משתדל לגמרי כך שהוא עושה מיני השתחווה שהיא פישוט ידים ורגלים. הוא נסקל מיתה, הוא שוכב לגמרי על האבן. שזו היא השתחווה האמורה בתורה, זה פירושו השתחווה מלאה. הרמב"ם סובר כך גם לגבי השתחווה אחרות. שהשתחווה פירושה להשתחווה מלא ולחשוב תפילה. יש שאלה המנחת חינוך מביא שזה לא ברור אם הוא מתכוון שצריך לעשות.

רק פנים, בתורה כשכתוב אכן צריך לומר ביבליקלי אקויריט השתחווה, וגם זה לא עובדים לעבודה זרה. הרמב"ם שם הוא לא היה צריך כל כך חשוב לומר, כי הוא צריך לעורר את היהודים, אה, קצת אפשר כן להשתחווה? אסור לגמרי. זה כתוב אפילו תוספת השבת בעין על הרמת כסף. זה לא השתחווה מלאה. אוקיי, מה שזה אכן רק מדרבנן. אבל כאן

"או שוחה על צדו למטה", הוא אומר שאפשר לעשות נפילת אפיים כמו שאנחנו עושים, ב"לפניך ברחמיך הרבים".

זה עוד לא השתחוואה מלאה, אלא הוא משתחוואה חצי דרך.

הוא מדבר עוד הכל על הרצפה, אבל לא ישר.

אני לא יודע, יכול להיות שהרמ"א עמד והיו יושבים בכלל על הרצפה, לא ישבו על ספסלים.

יכול להיות.

אבל "שוחה על צדו" פירושו הוא שוכב עוד על הרצפה, אבל לא לגמרי משתרע על הרצפה.

לא ישר פניו וידיו ורגליו.

"צריך להטות פניו על צדו", הוא הולך על הצד קצת.

פשוט מה שאנחנו עושים, אני לא יודע אפילו אם זו השתחוואה מלאה.

נפקא מינה מעשית: השתחוואה על קבר

ומשום כך צריך גם להיזהר אם אחד מנסה לעשות השתחוואה על קבר, צריך להיזהר, לקבר יש גם איזו אבן משכית.

דובר 2: אבן משכית, כן.

דובר 1: צריך להיזהר שיעשו זאת באופן, להניח משהו מתחת ליד.

דובר 2: כן.

השתחוואה עם ובלי פישוט ידים ורגלים

דובר 1: אומר הרמ"א הלאה, טוב מאוד.

"המשתחוה לה' על אפיו, אם הוא פישוט ידים ורגלים", אה, אם זה עם פישוט ידים ורגלים זה מלקות.

אם עושים זאת בלי פישוט ידים ורגלים, אלא השתחוואה, מה פירוש מה כן?

שכן מדביק פניו, אבל לא פישוט ידים ורגלים?

כי כך עושים בקידה.

מה פירוש הרבי משתחוה?

ראיתי איך הרבי משתחוה בתפילה.

הוא מתכופף.

הוא מתכופף, אבל לא פישוט ידים ורגלים.

הוא מתכופף, אבל לא פניו וידיו ורגליו.

"אינו לוקה, אבל מקבלין אותו מכת מרדות".

מה, מדרבנן זה כן אסור?

דובר 2: אבל הוא נהיה...

דובר 1: כך נראה.

אני לא יודע, אני לא יודע למה.

לכאורה יש גדר, אבל קשה להבין.

הוא מביא זאת כך מהגמרא.

הגמרא מדברת על החילוק בין פישוט ידים ורגלים או בלי פישוט ידים ורגלים.

אני לא יודע, הוא בטוח לקח זאת מאיפשהו.

דיסקוסיה: "איכא שפנא בקרקע" – מה פירוש זה?

דובר 2: מה שלא הרחיבו מאוד. כן, כן. כשעושים זאת לפני הקב"ה. אבל לעבודה זרה, אני השתחויתי פשוט על ארבע אמות, אני השתחויתי פשוט על ארבע אמות, משום דאיכא שפנא בקרקע?

דובר 1: לא.

כל עוד, פעם אחת עושים מספיק השתחוואה שהפנים נעשים, כמו שהפנים מגיעים לקרקע, זה נקרא השתחוואה שנקראת מארבע העבודות, ונסקל, הוא מקבל סקילה.

רצפות של אבנים, בתי כנסיות שהרצפה עשויה מאבן, מניחים או מחצלאות או מיני קש ותבן, למה? **להבדיל בין פניהם ובין האבנים**. זה מעניין אכן, בתי המדרש הערביים, או הספרדים, בית המדרש של הרמב"ם, איפה שצריך להשתחוות אפילו באמצע השבוע, משתחוים בפישוט ידים ורגלים, מניחים תמיד מחצלאות בבית המדרש, כן? בתי המדרש הערביים יש שטיחים גדולים. בתי מדרש אשכנזיים, משתחוים רק, רק מתכופים בלי הרגליים, צריך אכן רק ביום כיפור להניח אכן. והיה אכן בבתי המדרש שלנו, מניחים איזה טישו, אני לא יודע מה מניחים משהו. בבתי מדרש ערביים, לפי הרמב"ם יצא שצריך זאת ממש בעין.

דיון: נפילת אפיים

לא ברור, מתי נכנסה כזו השתחוואה, ונראה שזה לא ברור, והגר"א מביא בחפץ חיים גם זאת שהשתחוואה היא פישוט ידים ורגלים, אבל לא ברור שהרמב"ם מתכוון לומר שהאשכנזים השתחוו כך. אבל זה כן בטוח, אפילו לאשכנזים דרך אגב, זה כן בטוח שבתחנן נקרא נפילת אפיים. נפילת אפיים צריך בטוח לעשות השתחוואה עם פישוט ידים ורגלים, זה גם נאמר גם אצל פוסקים אשכנזים.

דובר 2:

לא, זה לא מה שרגילים לשבת. זה לא נפילת אפיים בכלל.

דובר 1:

ונראה כך, סתם כי לפי מה שהרמב"ם אומר, שהתחילו לשים ספסלים בבית המדרש, נראה שפעם לא היו ספסלים, היו עומדים או היו משתחוים. אבל היום יש ספסלים, פשוט אין איפה לעשות זאת, ממילא הפסיקו לעשות נפילת אפיים אמיתית. זה גם הבדל גדול בטעמים, זה לא ברור, באמת לכאורה נפילת אפיים.

דובר 2:

נפילת אפיים ארצה כמו שזה בדרך כלל תחנן מקורי.

דובר 1:

והרמב"ם זה כתוב בטוח ברמב"ם, שבתחנן זה גם לא רק רמב"ם, אלא כתוב שתחנן עושים נפילת אפיים. הוא אומר שהרמב"ם לכאורה מתכוון כאן בשעת תחנן.

דובר 2:

אה, אוקיי, הם הולכים הלאה.

דובר 1:

אבל בואו נראה הלאה, **"ואם לא ימצא דבר מבדיל בינו ובין העם"** – אה, אבל זה המדרש שלא הניחו.

המשך: השתחוואה על אבן משכית – שיטת הרמ"א לגבי תחנן

"ואם לא מצא דבר מפסיק בינו ובין האבן"

דובר 1: יש גם ספק בטעמים, זה לא ברור.

באמת, לכאורה, תחנן הוא תחנן.

אני מרגיש, אני מרגיש שנפילת אפיים היא כמו שזה בדרך כלל תחנן מקורי.

והרמ"א, הרמ"א אומר זאת בטוח ברמ"א, שבתחנן הוא אומר לא רק רחום ותחנן, הוא אומר במקום תחנן לעשות נפילת אפיים.

הרמ"א בצד אומר שהרמ"א לכאורה מתכוון כאן במקום תחנן.

דובר 2: אוקיי, טוב מאוד, הלאה.

דובר 1: אבל הוא אומר הלאה, **"ואם לא מצא דבר מפסיק בינו ובין האבן"**, אה, זה המדרש שהניחו.

האם זה פירושו שלהשתחוות על האבן שמכסה את הרצפה היא בעיה גדולה, **"מילך הולך למקום אחר"**, הוא ילך למקום שהרצפה לא עשויה מאבן.

הוא הולך לחלק אחר של בית הכנסת ומתפלל.

זו הפעם השנייה שהרמב"ם אומר את זה "כדי שיתקבצו שם העם".
 אני מרגיש שהרמב"ם נגד.
 אולי הוא סובר שהתקבצות העם בכלל לא דבר טוב, לא כל אחד צריך לבוא לבית המקדש.
 אני חושב שכן.
 אתה חולק?
דובר 2: אני חושב שלא.
דובר 1: אני חושש שהתקבצות העם לא דבר טוב.
דובר 2: לא, הרמב"ם אומר במפורש למה שמו את האילן.
דובר 1: יכול להיות שהוא מתכוון לומר שהאילן גם לא היה אפילו עבודה זרה.
 האילן היה סימן שליד זה יש עבודה זרה.
 עץ גבוה אפשר לראות מרחוק.
 עבודה זרה רגילה לא כל כך גבוהה.
 עץ גבוה ראו.
דובר 2: נאמר, נו, ולמה אסור?
 מה רע שיתקבצו סתם לה?
דובר 1: לא, כי עכשיו אתה עושה משהו שנראה דומה.
 כי עכשיו אתה עושה כמו שהגויים שמו אילן ליד שלהם, אתה שם אילן ליד שלך.
 זה דבר מעשי.
 כמו שאומרים שאסור לשים חרב בבית המדרש, כי הם שמו חרב בבית המדרש שלהם.
דובר 2: לא הייתי כל כך בטוח.
 אולי הוא רוצה לומר שזה היה דרך ספציפית, סימן של עבודה זרה.
דובר 1: אתה רואה זו הפעם השנייה שהוא אומר את זה "התקבצות העם".
 אני לא יודע.
 אני חושש שיש כאן איזה ביאור.
 אולי התקבצות העם לא רצויה בכלל.
 אתה רואה שהרמב"ם לומד שכל הטמאים והטהרות, טמאים לא צריכים ללכת הרבה לבית המקדש.
 הרמב"ם לא סובר שיש ענין שכולם ילכו כל הזמן.
 יכול להיות שהתקבצות העם לא דרך.
 הכהנים ילכו, מי שראוי, לא התקבצות של כל העם.
דובר 2: הרמב"ם לא סבר מעלייה לרגל?
דובר 1: עלייה לרגל היא שלוש פעמים בשנה.
 על זה לא צריך עץ, יודעים איך ללכת.
 לא הייתי... כל אחד היה שואל מורה הוראה מקומי.
 אי אפשר לבנות תורה... לא הייתי מבסס תורה על הביטוי הזה, כי צריך לדעת את מנהג הרמב"ם מה היתה נטיעת אילנות.
דובר 2: אוקיי.
 כן.
 שואל אני אותך שאלה, אסור שיהיו עצים בבית המקדש?
 מה רע בעץ?
 עץ יפה, הקב"ה עשה עצים.
דובר 1: משהו עם המנהג של עובדי עבודה זרה.
 זה כמו לומר שלא צריך לשבת על ספסלים.

יש כאן שאלה, הוא מביא במפרשים, מה פירוש "איכא שפנא בקרקע"?
 אני תרגמתי שלמה ניו יורק, שהוא מתכופף, אבל הפנים עוד לא.
 כמו שאנחנו עושים בשמונה עשרה, בכלל לא כובש פניו בקרקע, רק מתכופפים.
 זה אולי אפילו לא אסור אפילו לעבודה זרה.
 כך הבנתי כך כתוב.
 התרגום האחר הוא שלגעת ברצפה נקרא כובש פניו בקרקע.
 לא פירושו להיכנס לגמרי, כי כמו שכתוב קודם "יד בקפונה באבן", לא הכל פירושו אותו דבר.
 "יד בקפונה באבן" ו"כובש פניו בקרקע" לא הכל מתכוון לאותו דבר.
 אולי מתכוון ללשון אחר?
 "איכא שפנא בקרקע" פירושו פשוט הוא נותן כיפוף, שוחה כביכול, הוא נותן כיפוף.
 לא ברור, לא ברור לי מה... לכאורה מתכוון אפילו לנגיעה ברצפה, כי קודם עמד שאם נפל כסף...
דובר 2: אוקיי, יכול להיות שזה רק גדר, זה רק הלכה תחילה, שבוודאי לא צריך בכלל אפילו לכרוע.
דובר 1: אבל זה לא פותר את השאלה, השאלה היא שהוא רוצה לקבל את הסקילה, מה פירוש ממש השתחואה?
 שחיה בתורה?
 או מדבר אפילו על נגיעה בקרקע?
 אם נגיעה בקרקע יכולה להיות קידה קטנה היא נגיעה בקרקע.
 אבל מדברים על נגיעה בקרקע, צריך להיות השתחואה שהיא בתורה לשם עבודה זרה.
 אז, לא ברור.
 נראה את הרמב"ם הלאה.
 אבל מה פירוש קריעה?
 לא ברור כאן.
הלכה ט"ו: נטיעת אילן אצל המזבח
דובר 1: אוקיי, אז נלך ללמוד על האיסור של... עוד אחד, עוד אחד.
 על נטיעת אשרה, נטיעת עץ ליד המזבח.
 אומר הרמב"ם, עוד איסור שהוא בגדר חוקות עבודה זרה, הוא הנוטע אילן אצל המזבח, מי שנוטע עץ ליד המזבח, אפילו לא עבודה זרה, אפילו זה לא עבודה זרה.
 אצל המזבח פירושו לא דווקא ממש ליד המזבח, אלא בעזרה שהיא ליד המזבח.
 אין חילוק איזה עץ, אם זה אילן סרק, אפילו אילן מאכל, אפילו עץ פרי פשוט, "אשר לא יעשה פרי מקדש יפה", הוא עשה לנוי.
 זה לא מיועד לומר לעבודה זרה או שרוצים לעבוד את האילן.
 זה רק לנוי.
"אלא זהו לוקה, שנאמר 'לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלקיך אשר תעשה לך'".
 למה?
 אומר, "לפי שהיה דרך עובדי עבודה זרה נוטעים אילנות בצד מזבח שלהם כדי שיתקבצו שם העם".
 זה היה כמו סימן, רואים עץ גבוה, נטעו זאת ליד המזבח, כדי שהעם יתקבץ שם.
דיון: שיטת הרמב"ם על "התקבצות העם"

יש משהו, אתה רואה אני חסר משהו.
 עד כדי כך שלא שמים עץ?
 אוקיי.
 אתה אומר שזו עבודה זרה, אבל זה כל כך רחב שיש עצים, אוקיי, אצלנו אין עצים.
 גם לא לשים ספסל עץ כי משהו, משהו קורה כאן, אני לא יודע מה.
 אין לי הרבה מידע, אני חסר משהו, מידע בסיסי להבין מה קורה כאן.
השגת הראב"ד
דובר 2: כן, לא הכל אנחנו מבינים כל כך בדיוק, צריך לנסות.
דובר 1: הראב"ד משיג על זה.
 אה, הראב"ד לא מסכים.
 הראב"ד אומר שכן היתה לשכת העץ.
 הוא אומר שבשעת ההיתר... לשכת העץ יכולה לומר לשכה שהיתה מלאה עץ למזבח, אבל הוא אומר שהוא סבר שהלשכה עצמה היתה עשויה מעץ.
 הוא מביא אחרת, בימת עץ שעשו להקהל, גם הגזוטרטא שעשו לעזרת נשים.
 אתה יודע שהרמב"ם לא הביא זאת?
 הראב"ד עשה מעץ, הראב"ד יכול... קשה לעשות סתירה על פירוש של רש"י, אני לא מבין כל כך קשה.
 אבל הראב"ד אומר תירוץ אחר.
 הראב"ד אומר שזמני מותר לעשות.
 זה תירוץ הראב"ד.
 הראב"ד אומר שזמני מותר לעשות, רק לא קבוע.
 זה ברור.
דובר 2: כן.
דובר 1: אוקיי, אפשר לומר שלרמב"ם יש תירוץ אחר על זה.
 הגר"א מדבר משהו על זה, על שימת עצים בבית המדרש בשבועות, על הסיבה?
דובר 2: לא, הם סברו שעושים כמו עצי חג המולד, כך הוא אומר גם בלי מקור.
דובר 1: הוא לא מדבר על הענין של שימת אילן בבית המדרש, הוא מדבר רק על המזבח.
ניגוד מעניין: מצבה לעומת עץ
 זה מאוד מעניין.
 זו עובדה, אה, אני חושב עכשיו על דבר מעניין.
 תראה, תראה.
 מצבה, אבן משכית, אסור בשום מקום, רק בבית המקדש, בעזרה מותר כן.
 ועץ אסור דווקא בעזרה.
 בבית כנסת מותר לשים עץ, אין שום איסור לשים עץ ליד בית כנסת.
 רק במזבח יש איסור, ואפילו איסור כל כך חמור, אפילו לא חתיכת עץ.
 ואתה יודע, לא אנחנו צריכים להבין את זה יותר טוב, אבל לא תמיד צריך להבין טעמים, ואנחנו צריכים לדעת את ההלכה קודם.
 לפעמים להבין את הטעם גם, כשיודעים כבר, כן.
 נו.

עץ הוא הדבר הכי בסיסי שיש בעולם.
 רוצה לשים דבר יפה, שם עץ שם.
 נכון?
 זה לא דבר מפואר.
דובר 2: כי זה דבר מפואר.
דובר 1: אבל אני שומע, מדברים הרבה שכדי ליפות את העיר השאירו שטח ריק, לא נטעו עצים מול העיר.
 הדרך המודרנית של אסתטיקה לכאורה היתה שונה.
דובר 2: לא, אני לא מאמין.
 להיפך, מקום ריק יותר יפה, שטח גדול ריק.
דובר 1: לא, פשוט היה מספיק מקום.
 אפילו אם מוסיף שזה היה יפה, נו, כן.
 לא אומר שזה מכוער.
 משהו יש, משהו יש, ההלכה כאן, אני חסר, אני חסר, אני לא יודע מה, אבל אני חסר משהו.
 אני מאמין שאני חסר משהו.
דובר 2: אוקיי, עוד דבר.
 תראה עד כמה זה הולך.
 להיפך, הוא מביא שם מהאלבאג, שלהיפך, שבמת יחיד גם לא שמים עץ.
 כמו שנאמר שהבמה היא לשם שמים לבד.
 זו דרך של סימן שהם שונים מהגויים.
דובר 1: אני חסר משהו.
 נמשיך הלאה.
הלכה ט"ז: אכסדרה של עץ במקדש
דובר 1: מה זה לעשות אכסדרה של עץ במקדש, אלו שעשו בחצרות?
דובר 2: בחצרות פירושו כשכתי מדרשות שעושים בחצרות?
דובר 1: לא, בחצרות הבית עושים אכסדרה כזו.
דובר 2: אה, אכסדרה זה מרפסת, מבנה כזה שעושים סביב בניין, סביב בית.
דובר 1: אפילו שיהיה בבנין עצים נטועה, זה לא עץ נטוע, זה מסגרת שעושים מעץ, מעץ כרות, זה יותר כמו בניין, כמו קורות עץ.
אבל הם חוקי עבודה זרה, שנאמר "כל עץ".
אלא כל האכסדרות והתחככות היוצאות מן הקירות של בית המקדש של אבן היו ולא של עץ.
 לכן, האכסדרה שעשו סביב בית המקדש, במסכת סוכה שכתוב על האכסדרה, כן, שם העם שמו את... שם היתה הסוכה, שם שמו את לחמם, שם שמו...
דובר 2: אה, אתה מתכוון לחדר שבו שמו את הלולבים?
דובר 1: נו, מי?
 כל הדברים האלה עשו דווקא מאבן, שלא יהיה של עץ, שלא יהיה דומה אפילו בשום אופן.
 עץ, עץ חשוב מאוד, זה עץ, אין עצים בבית המקדש.